

MRTVI
IMAJU RIJEČ

NAKLADNIK

Poetika j.d.o.o.

Božidara Rašice 1, Zagreb

www.poetika.eu

ZA NAKLADNIKA

Katarina Uskoković

UREDNIK

Davor Uskoković

PRIJEVOD

Dubravka Celebrini

LEKTURA

Mira Pavlica

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Beker

PRIPREMA NASLOVNICE

Studio 2M

TISAK

Og grafika d.o.o.

Jastrebarsko, travanj 2025.

NASLOV IZVORNIKA

Les morts ont la parole

Copyright © Kennes, 2022

International Rights Management: Susanna Lea Associates

© za hrvatsko izdanje Poetika j.d.o.o., 2025.

Sva prava pridržana. Ova je knjiga zaštićena autorskim pravima i ne smije se ni djelomično reproducirati, pohraniti u sustavu za reproduciranje, niti prenositi u bilo kojem obliku i na bilo koji način bez pisanog dopuštenja izdavača.

ISBN 978-953-8481-28-4

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001259443.

Dr. Philippe Boxho

MRTVI
IMAJU RIJEČ

POETIKA

SADRŽAJ

Predgovor.....	1
Kako se postaje sudski patolog?.....	5
Mjesto zločina.....	10
Živi mrtvac	17
Ubojica, ili skoro	26
Halo, tata?.....	36
Spontano izgaranje i ostala raspadanja	50
Muhe i kostur	57
Kosturi u neredu	63
Vrhunska mumija.....	72
Smrt na farmi	82
Čovjek koji je želio umrijeti.....	88
Obješen, nije obješen	100
Kamin	111
Meci i volja za smrću	122
Ubod vilicom	134
Sirove strasti	142
Ruka oko vrata.....	155

Kad previše govoriš.....	164
Ženska urota	172
Pokojnica koja se znoji i drugi utopljenici.....	187
Priče iz sudnice.....	194
Epilog: Kako možete raditi taj posao, doktore?.....	205

PREDGOVOR

“Ludilo”, to je prva riječ koja mi pada na pamet kad pogledam broj prodanih primjeraka mojih knjiga na francuskom jeziku. Nisam ni izdaleka očekivao takav uspjeh. Nadao sam se dosegnuti 5000 primjeraka: to je na francuskom tržištu dokaz da se knjiga svidjela. Ali prodaja je uvelike nadmašila moja najluđa predviđanja. Kažem predviđanja a ne nadanja, jer nisam imao nikakvu osobitu nadu, osim da dosegnem onih čuvenih 5000 primjeraka. Isto tako, nisam mogao ni zamisliti da će se moje knjige prevoditi na druge jezike, da će ih čitati u drugim zemljama, čak i na drugim kontinentima.

Moj cilj nije bio ni postati slavan ni postati pisac, niti napisati tri knjige zaredom. Cilj mi je bio upoznati javnost s mojim poslom; to je posao u sjeni koji se tako loše prikazuje u televizijskim serijama i, općenito, u filmovima. Sudski patolog često se prikazuje kao netko tko je hendikepiran: čini se nemogućim zamisliti da normalan čovjek radije govori o mrtvima nego da sluša žive ljude.

Prva knjiga posvećena je slučajevima koji su sastavni dio mojih predavanja na Sveučilištu u Liègeu, dok sljedeće

donose priče o ubojstvima i lažnim samoubojstvima, uz dva dodatna poglavlja s povijesnim konotacijama.

Sve su te priče istinite, u smislu konstatacija sa sudske patologije, ali sam ih donekle romansirao, kako bi bile privlačnije za čitanje od običnih sudsko-medicinskih izvještaja. Izmislio sam imena, kao i kontekst u kojem su se dogodile, ili barem dio koji mi je bio nepoznat. Ali sve ostalo što ćete pročitati u ovoj knjizi je stvarno, ništa nije izmišljeno. Uostalom, nije bilo potrebno izmišljati jer je stvarnost, kao što ćete vidjeti, sama po sebi dovoljna, a ljudska mašta izrazito je slobodna kad treba nekoga ubiti, izvršiti samoubojstvo i ukloniti tijelo.

U svemu tome najviše volim otkrivati tragove i indicije, sve one elemente koji omogućuju da zadnji put damo riječ mrtvima i poslušamo što nam žele reći. Ukratko, da ih pustimo govoriti, što je i dovelo do naslova moje prve knjige, *Mrtvi imaju riječ*, u kojoj otkrivam niz slučajeva iz sudsko-medicinske prakse. Primjerice, neobični, neviđeni, gdjekad i nevjerojatni slučajevi, poput mrtvih koji to još nisu, oca za kojeg je kći mislila da ga je ubila vatrenim oružjem, obješenog čovjeka koji se nije objesio, i mnogi drugi.

Sudska medicina nije otužan posao, kao što ćete vidjeti nakon što pročitate ove priče, redom doživljene. Poštovanje koje pokazujemo prema pokojniku jednako je onome koje osjećamo prema živom čovjeku. Vjerovao sam da, upravo u ime tog poštovanja, proučavam i obavljam obdukciju nad pokojnicima kako bih otkrio uzrok njihove smrti. Stoga se nemojte čuditi što tim pričama pristupam s dozom humora, jer to ni u kom slučaju ne

znači manjak poštovanja. Zabavljamo se sa smrću i okolnostima u kojima je do nje došlo, ali nikada s pokojnikom osobno.

Sve obdukcije i pregledi koje ćete otkriti, obavljani su uz poštovanje pokojnikova tijela. Dvorana za obdukciju je živo mjesto u kojem se radi i razgovara s predstavnicima državnog odvjetništva, istražiteljima i kolegama iz labosa. Neke od njih odavno poznajem, razgovaramo o obitelji, djeci, kolegama i poznanicima, jedni drugima pričamo najnovije šale. Naravno, zna se dogoditi da se nasmijemo, ali nikada na račun tijela nad kojim se obavlja obdukcija. U istom duhu, duhu poštovanja prema pokojniku, sva se tijela ponovo zašiju, nakon što se na svoja mjesta vrate organi koji su iz tijela izvađeni radi analize i pregleda. Ponovno sašiveno tijelo vraća se obitelji radi eventualnog odavanja posljednje počasti.

Također sam odlučio da priče neću iznositi patetičnim tonom: za onoga tko umire, smrt nije dramatična, kao što nije ni za onoga kojemu je to posao. Svaka osoba koju pregledam je predmet mog rada, a subjekt postaje tek onda kad mi obitelj kaže nešto o njoj. Upravo iz tog razloga ne volim se susretati s članovima obitelji prije nego što pregledam pokojnika; s njima se susrećem nakon pregleda, ako žele i ako to sud dopusti.

Ton pripovijedanja je zabavan, na trenutke čak humorističan. Iz toga ne treba zaključiti da se rugam s pokojnikom ili s počiniteljem ubojstva, to nikako nije slučaj. Ton je takav kakav je, jer sam ja takav kakav sam. Više se volim smijati smrti, prije nego što se ona jednoga dana nasmije meni.

I na kraju, istinski se razveselim kad zamislim vas, moje čitatelje diljem svijeta, kako čitate moje knjige, udobno zavaljeni u naslonjač. Možda se smijete i šalite...

Živi mrtvac

Halo, doktore? Volio bih da dođete pogledati mrtvaca. Nema ničeg sumnjivog, ali želim biti siguran.”

Bilo je to u vrijeme – u svakom slučaju na području Liègea – kad se sudskog patologa pozivalo da pregleda svaku osobu umrlu nasilnom smrću, odnosno gotovo sva ubojstva i samoubojstva, ali i osobe koje su preminule same u svom domu. Taj je sustav učinkovit, jer omogućava da se otkriju ubojstva koja bi inače prošla nezapaženo. Danas se sudskog patologa poziva samo u slučaju sumnjive smrti, odnosno samo ako se sumnja u umiješanost treće osobe. S ovim sustavom više nemamo mogućnost otkriti ubojstvo koje je moglo proći nezapaženo, što znači da neka ubojstva nisu nikad otkrivena.

Kad vas pozove državni odvjetnik, imate tu prednost da se možete parkirati čak i ondje gdje je to zabranjeno, ne ometajući ipak normalno odvijanje prometa. Policajci su uglavnom sretni kad nas vide, jer time završava dugotrajno čekanje koje ne žele nepotrebno produžavati. Istina je da su naši rokovi katkada dugi, promet u gradu je gust, a naša intervencija nije hitna, kao primjerice kod hitne

pomoći. Prije nekoliko godina, sudski patolozi tražili su od vlasti da mogu koristiti rotirajuće plavo svjetlo i sirenu, ali je ministar prometa to odbio, uz obrazloženje da pregledavanje mrtvacu nikada nije hitno. To je zasigurno točno, ali time se dodatno produžavaju rokovi za intervenciju.

Kada dođem u ulicu u kojoj se nalazi preminula osoba, nikada ne tražim kućni broj, nego policijski auto. Uglavnom bude parkiran točno ispred ulaza. Tog sam se dana parkirao ispred deseterokatnice. Čim sam stigao, ugledao sam policajca pod stresom. Iznerviran, samo mi je rekao: “Brzo se penji, živ je.” Razmišljam pametno i zdravorazumski, a to se može sažeti u samo jednu riječ:

“Ha?”

“Živ je, čekam kola hitne pomoći. Dolaze. Brzo se penji.”

Da budem što brži, idem stubama. Ali kad sam stigao na prvi kat, shvatio sam da ne znam na kojem se katu trebam zaustaviti. Nije važno, siguran sam da ću biti tamo kad ugledam otvorena vrata. I doista, u garsonijeri na drugom katu, na podu leži muškarac, okružen dvojicom policajaca. Pozdravljam ih i pitam čovjeka koji leži na podu, nazvat ćemo ga Bernard, zašto je tu. Objašnjava mi da je pao i ne može ustati. Započinjem razgovor s Bernardom, pokušavajući shvatiti zašto je pao. Pitam ga boli li ga nešto, koliko dugo leži, događa li mu se često da padne. Bernard mi objašnjava da ga ništa ne boli, da je pao prvi put otkako su mu ugradili umjetni kuk, ali ne zna koliko dugo je na podu. Zaključujem da je iščao umjetni kuk, zbog čega je izgubio ravnotežu i pao.

Hodam po pošti rasutoj po podu, koja otkriva da je dva dana nije podizao. Prolazeći pogledom preko prostorije pronalazim i druge “leševe” rasute uokolo, koji svjedoče o činjenici da je Bernard vjerni potrošač čuvene marke jeftinog piva.

Dok to utvrđujem, stiže hitna pomoć, začuđena što me vidi. Oni obično dolaze prije mene. Prenosim im što sam utvrdio i objašnjavam da je Bernard na podu najviše dva dana, što je važno, jer se može pretpostaviti da je pothlađen, odnosno da mu je zasigurno pala temperatura dok je ležao na hladnim pločicama na podu, i da je u opasnosti od razvoja *crush syndromea*. Sindrom nagnječenja je poremećaj do kojeg uglavnom dolazi kada potkožno tkivo dugo vremena ne dobiva kisik jer krv ne može kolati. To se događa kada netko, u ovom slučaju Bernard, tijekom nekoliko sati ostane na podu u istom položaju.

Hitna pomoć ga odvodi, a moj zadatak je završio prije nego što je počeo. Što se tiče naše priče, Bernard će poživjeti još dugi niz godina. Nakon što su ga odvezli, upitao sam policajce da mi objasne što se dogodilo. Pozvali su ih jer se “osoba ne javlja na telefonske pozive”, što je uobičajena terminologija da se pokaže zabrinutost zbog neodgovaranja na pozive, naročito ako se radi o osobi koja živi sama, kao što je slučaj s Bernardom. Tijekom intervencije, policajci su provalili u stan i zatekli Bernarda bez svijesti. Zvali su ga, ali nije odgovarao. Zatim su opazili ličinke kukaca pored tijela i zaključili da je počeo proces raspadanja, što je bila posve logična opservacija. Obavijestili su zamjenika državnog odvjetnika koji me nazvao i poslao na lice mjesta.

Dok su me čekali, pokušali su službeno identificirati Bernarda, što je u takvom slučaju neophodno. Stoga su potražili njegove isprave koje, nažalost, nisu bile na vidljivome mjestu u prostoriji, a budući da je Bernard imao na sebi sako, prirodno je što su pomislili da mu se lisnica nalazi u unutarnjem džepu, kao kod osoba koje ga nose. Bernard je ležao na trbuhu, pa je jedan od policajaca, onaj najpoduzetniji, zavukao ruku između njegova tijela i poda. Napipavši rukom unutarnji džep sakoa, pronašao je lisnicu i počeo je izvlačiti. U tom trenutku “mrtvac” ga je zgrabio za ruku. Zamislite samo kako se policajac iznenadio i uplašio! Da je bio malo osjetljiviji, mogao je doživjeti infarkt. Međutim, njihovo je razmišljanje bilo ispravno. Ličinke muha bile su doista prisutne, ali budući da Bernard nije bio mrtav, nije došlo do raspadanja. Kako onda objasniti njihovu prisutnost? Postoje, naime, još dvije situacije u kojima se te ličinke mogu pojaviti.

Krenimo od početka. Kukce, osobito muhe, može privući vonj koji se širi iz trupla. U svakoj fazi raspadanja vonj je drukčiji i na truplo dolaze različiti kukci. Nazivaju ih “nekrofazima” ili “nekrofilima”, ovisno o tome dolaze li na truplo kako bi se hranili, ili da jedu kukce strvinare. Svi zajedno tvore entomofaunu, ili faunu kukaca s trupla, a disciplina koja ih proučava zove se entomologija sudske medicine ili forenzička entomologija.

Kukci se pojavljuju na tijelu već nekoliko sati nakon smrti, što znači da tijelo, iako ih ne osjećamo, brzo širi mirise koji ih privlače. Kao što nam je poznato, prvo dolaze muhe – zelene, plave ili crne. One imaju razna znanstvena imena, npr. *Musca domestica* za crnu muhu,

Lucilia sericata za zelenu, *Calliphora vomitoria*, (dobar naziv) za plavu muhu, i *Calliphora vicina* za plavu muhu s mesa. Znaju doći izdaleka, prelazeći na desetke kilometara, privučene mirisom koji prodire kroz odškrinuti prozor. Bez obzira na gađenje koje u nama izazivaju, muhe omogućavaju da odredimo vrijeme smrti, gdjekad s filigranskom preciznošću, kao što ćemo vidjeti u jednom od idućih poglavlja.

Prve muhe privlači smrad amonijaka koji se širi iz tkanine. Budući da je Bernard mokrio ispod sebe, muhe su, privučene vonjem, došle položiti ličinke. Upravo je to navelo policajce na pomisao da je Bernard preminuo i da je započeo proces raspadanja.

Muhe su korisne iz više razloga: dok su jedne jestive i vrlo bogate proteinima, druge su izvrsni čistači rana. Njihove ličinke napadaju isključivo nekrotično, mrtvo tkivo, i konzumiraju ga. Na taj način čiste ranu, čak i kad je inficirana.

To sam mogao utvrditi jednog lijepog ljetnog dana. Pozvan sam zbog vrlo osobitog slučaja gospodina koji svake večeri liježe uz svoju suprugu, 82-godišnju ženu, za koju se vjerovalo da je preminula u njihovom krevetu. Kad su je policajci otkrili, mislili su da je mrtva, jednako kao liječnik kojeg su pozvali da konstatira smrt. Mene je pak državno odvjetništvo pozvalo zbog krajnje specifičnih okolnosti tog slučaja. Dok sam je pregledavao, brzo sam shvatio da gospođa nije mrtva, jer nije bio prisutan ni jedan uobičajeni znak smrti. Pozvao sam, dakle, hitnu službu koja je odmah došla na intervenciju. Zajedno smo procijenili situaciju i došli do zaključka da je ne smijemo

micati, jer bi mogla umrijeti. Njezina razina svijesti bila je vrlo niska, potpuno je dehidrirala, te osjećala bol i grčila se čim bismo je dotaknuli.

Muhe su došle položiti jaja, koja su se pretvorila u ličinke, na vlažnim mjestima, odnosno na mjestima gdje je koža u dodiru s posteljinom i gdje se širi znoj, ali i na onima na koje se proširio urin, jer je gospođa, bez skrbi i mogućnosti da ustane iz kreveta, mokрила poda se. Upravo prisutnost ličinki uvjerila je i policiju i liječnika da je preminula. Teško je reći koliko je vremena to trajalo, ali s obzirom na veličinu ličinki, radilo se o najmanje tjedan dana.

Budući da se gospođa nije micala, uz dodatnu prisutnost tekućine, razvila se nekroza kožnog tkiva. Ličinke su uživale u čišćenju krastâ koje su se stvorile zbog oštećenjâ kože na leđima, izazvanih trenjem kožnog tkiva (nedostatak kisika u kožnim stanicama doveo je do njihove nekroze). Podigavši je da vidim u kakvom su joj stanju leđa, bio sam iznenađen uvidjevši da je nekroza toliko uznapredovala da je koža mjestimice potpuno nestala, tako da se vidio prsni koš.

Dok sam je pažljivo podizao, ispuštala je dobro razumljive, bolne uzdahe koji dokazuju da je prisutna stanovita razina svijesti. Osoblje hitne pomoći dalo joj je sedative i odvezlo je u bolnicu, gdje je ubrzo nakon toga preminula, ne došavši više k svijesti.

Što se supruga tiče, njega su smjestili u dom gdje će se oporaviti, ali se neće sjećati razdoblja tijekom kojeg mu je supruga preminula, jer je i sam bio dehidriran, što je dovelo do stanja sličnog demenciji.

“Halo, doktore? Možete li doći i provjeriti jednu

smrt... Vidjet ćete, to je nešto posebno.” Zamjenik državnog odvjetnika je u žurbi, vidno preopterećen, jer nije imao vremena objasniti mi što je to tako posebno. Došavši na mjesto događaja, otkrivam da su pogrebnici već stavili mrtvački zastor koji se postavlja na pročelja kuće u kojoj je netko preminuo, što me začudilo. Već sam pomislio kako su brzi u ovoj regiji, kad mi je prišao policajac i objasnio što se dogodilo. Priča je nezamisliva, do te mjere da ne bih povjerovao da je nisam doživio.

Lucette je umrla prirodnom smrću, u dobi od 85 godina. “Lijepa smrt”, kažu, našto se uvijek nasmijem, jer ne mislim da postoji lijepa smrt. Liječnik je konstatirao smrt i ispunio obrazac. Obitelj je pozvala pogrebnike koji su pripremili tijelo, oprali ga, odjenuli i položili u lijes, koji je pak postavljen na veliki stol u Lucetteinoj kući. Istoga dana počeli su posjeti. Posljednju počast preminuloj prijateljici došla je odati i Jeannine, njezina susjeda i dugogodišnja prijateljica još od osnovne škole. Dok je Jeannine stajala pored lijesa, Lucette je odjednom ustala i rekla: “Oh, Jeannine, lijepo od tebe što si me došla vidjeti!” Jeannine se istog trena srušila od srčanog udara.

Lucette je patila od dugotrajne katalepsije, za koju su i liječnik i pogrebnici mislili da je prava smrt.

Te nas priče podsjećaju na strah koji je prisutan kod nekih ljudi, da će biti živi zakopani, strah koji je svoj vrhunac imao u Engleskoj u viktorijansko doba (1837.-1901.).

Kako bi doskočili tom strahu, te iz financijskih razloga, neki proizvođači lijesova postali su vrlo maštoviti. Osmislili su lijesove koji se mogu otvoriti iznutra, ili sa zvoncem izvana, na koje se može pozvoniti iznutra,

pomoću užeta. Mora da je bilo jezivo na grobljima, kad bi zbog vjetra počela zvoniti sva ta mala zvona.

Mnogo je priča na tu temu. Tko nije čuo za slučaj da su, nakon ekshumacije, utvrdili kako su mrtvacu narasle brada i kosa, kako se neki mrtvac okrenuo u lijesu i grebao noktima po unutarnjoj strani? Ali nije sve lažno. Naime, kada nastupi smrt, sve stanice ne umiru u isto vrijeme. Tako su kožne stanice, koje proizvode bradu i kosu, i dalje aktivne, zbog čega brada i kosa narastu za još nekoliko milimetara. Dok se na kosi taj rast ne vidi, osim kod onih koji briju glavu, na bradi čovjeka koji se brijao, vrlo je uočljiv.

Okretanje mrtvaca u lijesu je iznenađujuća pojava, ali može biti odraz činjenice da položaj tijela u trenutku kad se spušta u zemlju, zbog transporta, više ne mora biti isti. Navest ću jedan primjer. Kao mlad, služio sam na misi u župi Cointe. Kod ukopa u kripti znalo se dogoditi da pogrebници moraju okrenuti lijes na bok, kako bi prošao kroz preuska vrata. Što se tiče izgrebenih stranica lijesa, to doista nisam vidio i mislim da bi se moglo raditi o urbanoj legendi.

I napokon, budite mirni: osoba koja je živa zakopana, ne bi mogla preživjeti dulje od petnaest minuta. Našem organizmu potreban je kisik iz atmosfere (O₂) da preživimo. U zatvorenom okruženju kao što je lijes, zakopan najmanje metar i pol ispod zemlje, zrak ne može kolati i obnavljati se. Do smrti dolazi karbonarkozom, kada stopa CO₂ (ugličnog dioksida) koju organizam sam proizvodi zbog potrošnje O₂, počinje uspavljivati prije nego što nastupi smrt zbog zatajenja srca. Ukratko,

vrijeme koje je potrebno za odlazak s groblja i rastanak s onima koji su došli odati posljednju počast, premašuje vrijeme preživljavanja.

Nalazimo se u Irskoj, na malome mjesnom groblju, 12. listopada 2019. Hladno je, ali sunčano. Lijes sa Shayem je na dnu rake kad se začuje njegov glas: “Let me out!”¹ Nakon kratkog čuđenja, začuje se smijeh: Shey, koji se uvijek volio zafrkavati, izveo je svoju posljednju šalu.

Scena je snimljena i možete je lako pronaći na internetu, ako upišete ime Shey Bradley. “Treba se nasmijati smrti, prije nego što se ona nasmije nama.” Shay joj se nasmijao i nakon što ga je odnijela. Dobro je to izveo!

¹ Pustite me van!